

TARİHTEN BUGÜNE DAĞLIK KARABAĞ PROBLEMİ

Ermeniler, 1993- 1994 döneminde Dağlık Karabağ'ı ve Dağlık Karabağ'ı Ermenistan'a bağlayan Azerbaycan topraklarını işgal etmişlerdir. Peki ya bugünkü son durum ne? Bölgedeki çatışmalar, ülkelerin geleceğini nasıl etkiledi?

Yunus KARAAĞAÇ

Doktora Öğrencisi, İstanbul Arel Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Donmuş Çatışma veya Soğuk Barış kategorisinde yer alan Azerbaycan-Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ problemi, kökleri Çarlık Rusya'sına uzanan Sovyetler Birliği döneminde kısmen bastırılmış olan fakat Soğuk Savaşın sonundan itibaren sıcaklığını artıran çatışma sahalarından biri olmuştur. Karabağ, Azerbaycan'ın Kür ve Aras ırmakları ile günümüzde Ermenistan sınırları içerisinde bulunan Gökçe gölü arasındaki dağlık bölge ile bu bölgeye bağlı ovalardan müteşekkil bir coğrafya olup, yüzölçümü 18 bin km²'dir. Karabağ bölgesi ile Dağlık Karabağ'ı birbirine karıştırmamak gerekir. Dağlık Karabağ bölgesi Karabağ'ın 4392 km²'lik bölümünü oluşturmaktadır (Sapmaz ve Sarı, 2012: 3; Özçelik, 2015: 348). Dağlık Karabağ bölgesi, ekonomik açıdan büyük zenginlikleri bünyesinde barındırmasa da, coğrafi yerleşkesi itibarıyla Ermenistan ve İran'ı kontrol edebilecek jeopolitik bir öneme sahiptir (Aslanlı, 2001: 393). Bölgedeki anlaşmazlık ve çatışmanın kökeninde politik ve stratejik sebepler bulunmaktadır.

Özerk bir bölge olan Dağlık Karabağ'ın nüfusunun yaklaşık %80'ini oluşturan Ermeniler, Azerbaycan yönetimine karşı çıkmakta, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından itibaren de bölgenin idaresini yürütmektedir. Fakat Dağlık Karabağ bölgesi uluslararası hukuka göre Azerbaycan toprağıdır. Hukuk dışı ve etik olmayan bir şekilde Ermeni işgali altında olan Dağlık Karabağ bölgesinde 27 Eylül 2020'den itibaren çatışmalar yaşanmakta, Azerbaycan ordusu işgalci güçleri bölgeden arındırarak, hakkı olduğu toprakları egemenliği altına almaya çalışmaktadır. Bu çalışma, kökü yüzlerce sene öncesine dayanan ve günümüzde sıcak çatışmalara evirilen Dağlık Karabağ problemini irdelemek ve söz konusu olayları kronolojik bir sırayla ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Dağlık Karabağ Probleminin Kronolojisi
Selçuklu ve Safevi devleti dönemlerinde Dağlık Karabağ'ın da içinde bulunduğu lokasyonda Ermenilerin kurduğu bir hanlık veya başlattıkları bir politik hareket olmamıştır. Bu doğrultuda Ermeni nüfusunun bölgede az, dağınık ve etkili seviyede olmadığı ifade edilebilir (Yıldırım ve Özönder, 1991: 3). Ermenilerin bölgede sayıca çoğalmaları ve siyasi nüfuzlarını artırmaya başlamaları,

Dağlık Karabağ

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr>

Çarlık Rusya'sının bölgeye hâkim olması ile doğru orantılıdır. Birinci Petro döneminde Hazar sahillerini kuşatan Ruslar, 1801 yılında Gürcistan'ı topraklarına katmıştır. Rusya'nın ilerlemesine karşı çıkan İran Şahlığı 1804 yılında Rusya'ya savaş ilan etmiş fakat Dağlık Karabağ bölgesi, Çarlık yönetiminin himayesi altına girmiştir (Özyılmaz, 2013: 196-197).

1810'daki nüfus sayımına göre 12 bin nüfusu olan Dağlık Karabağ'da 9500 Azerbaycan Türkü ve 2500 Ermeni yaşamaktayken, Ruslar tarafından en sadık toplum olarak addedilen Ermeniler 1823 yılından itibaren Çarlık politikası gereği göç ettirilmiş ve Dağlık Karabağ'ın nüfusu Ermenilerin lehine değişmeye başlamıştır (Yiğit ve Gülbiten, 2017: 3-4). 19. yüzyılın sonlarına doğru ise Çarlık Rusya'sı göç politikasını derinleştirerek, Osmanlı ve İran sınırları içinde yaşayan bir milyon kadar Ermeni'yi, Azerbaycan'ın Erivan, Karabağ, Gence ve Nahçıvan bölgelerine yerleştirmiştir (Aras vd.,

2008: 29). Ruslar tarafından göç ettirilen Ermenilerin bölgede 20 sene vergiden muaf tutulmaları sağlanmış, kamu arazileri Ermenilere tahsis edilmiştir. Ayrıca Müslüman-Türk etnisitesinin sahip olduğu özel arazi ve mülkler Ermeniler lehine satın alınmış, Dağlık Karabağ bölgesindeki Türkler diğer bölgelere göç ettirilmiştir (Yıldırım ve Özönder, 1991; Aslanlı, 2001). 1832 yılındaki nüfus sayımında %35 olan Ermeni nüfusu, 1880 yılındaki sayımda %53'e, 1989'da ise %77'ye yükselmiştir (Akt. Özyılmaz, 2013: 199).

Dağlık Karabağ'daki ilk Türk-Ermeni çatışması 1905'deki Rus devriminden sonra yaşanmış, Ermenilerin Bakü'de gerçekleştirdiği kanlı olaylar Dağlık Karabağ'a da sirayet etmiştir. Rus askeri garnizonlarından destek alan Ermeni güçleri, iki sene zarfında başta Şuşa olmak üzere bölgedeki binlerce Azerbaycan Türkünü katletmiştir (Yılmaz, 2013: 75).

Ermeni İşgali Altında Bulunan Azerbaycan Toprakları

Kaynak: <https://www.trthaber.com>

Rusya'daki 1917 tarihli Bolşevik devrimi tüm Kafkasya bölgesinde olduğu gibi Dağlık Karabağ'ın da siyasi, ekonomik ve toplumsal dengesinin değişmesine neden olmuştur. Devrimi izleyen yıllarda Kafkas halklarına verilen bağımsızlık hakkı neticesinde yaklaşık iki sene ayakta kalan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, 1920 yılında Kızıl Ordu tarafından işgal edilmiş, Gürcistan ve Ermenistan ile birlikte söz konusu üç ülke Sovyetler Birliği'ne dâhil edilmiştir (Kuduban ve Kaya, 2018: 926). Sovyetler Birliği döneminde dondurulmuş bir çatışma sahası olan Dağlık Karabağ bölgesi, 1980'li yıllarda buzlarını eritmeye başlamış, 1987 yılında Ermeniler, Sovyet Rusya'nın içinde bulunduğu bunalımdan istifade ederek Karabağ'ı kendilerine talep etmişlerdir (Gürel, 1992: 183). O dönem Dağlık Karabağ nüfusunun %77'sini oluşturan Ermeniler de, Ermenistan'a bağlanmak istedikler-

ini beyan etmişlerdir. Fakat SSCB Yüksek Sovyeti, Dağlık Karabağ'ın, Azerbaycan'ın bir parçası olarak kalması kararını almış ve Ocak 1989'da ise Dağlık Karabağ'ı doğrudan merkeze bağlamıştır (Aydın, 2005: 401).

Sovyetler Birliği döneminde, Birliğe üye iki devlet arasındaki bir iç mesele olarak kendini gösteren Dağlık Karabağ sorunu, Sovyetlerin dağılıp devletlerin bağımsızlığa kavuşmasıyla birlikte tüm bölgeyi etkileyen devletlerarası bir çatışma sahasına evrilmiştir (Özyılmaz, 2013: 201). Soğuk Savaş dönemi sonrası en yıkıcı bölgesel savaşlardan biri olarak karşımıza çıkan Dağlık Karabağ sorununda yaklaşık 1 milyon Azerbaycan vatandaşı mülteci durumuna düşmüş, Azerbaycan topraklarının %20'si Ermeni işgaline uğramış, 18 bin Azerbaycan Türkü yaşamını yitirmiştir (Aras vd., 2008: 48; Ekici, 2017: 74; Yılmazçelik ve Özdem, 2013: 23).

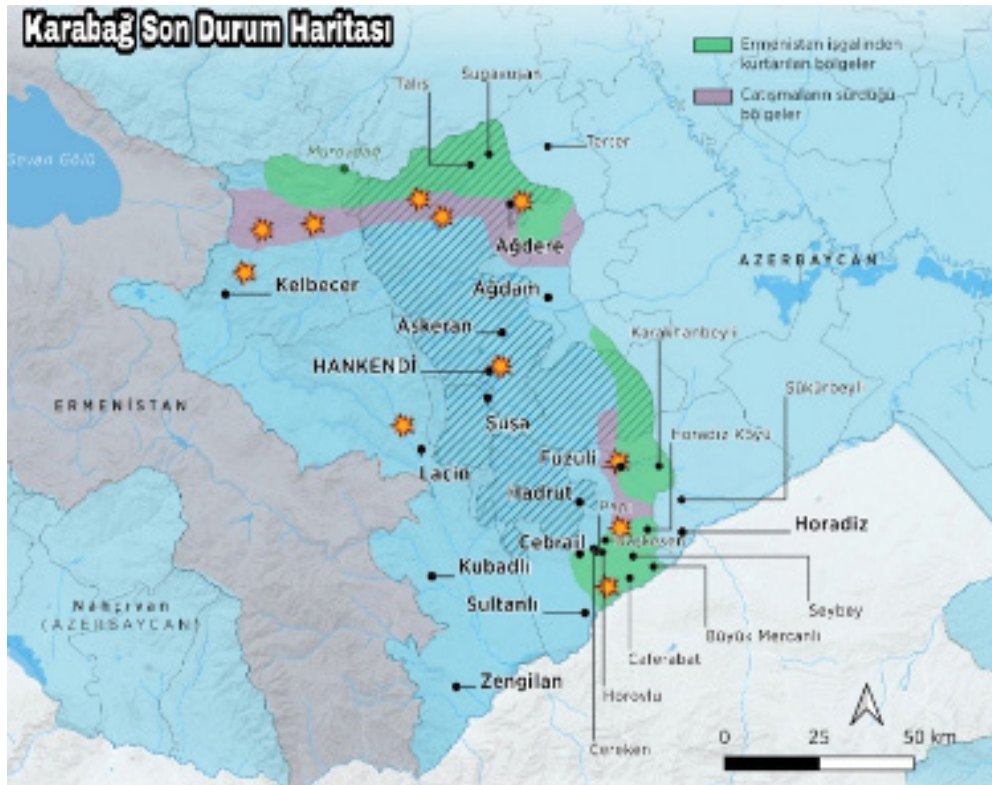
Ermenilerin ve Azerbaycan Türklerinin görüşleri, söz konusu problemin kökenlerini yansıtmaması bakımından önemlidir. Ermenilerin tezleri, Ermenilerin Dağlık Karabağ'da çoğunluk teşkil ettiği, bu nedenle kendi kaderini belirleme hakkına sahip olduğu savına dayanmaktadır. Azerbaycan tarafı ise, Dağlık Karabağ bölgesinin hukuki ve tarihsel olarak kendisine ait olduğunu savunmakta, bölgedeki etnografik yapının Rus ve Sovyet politikalarıyla suni olarak değiştirildiğini, bu nedenle toprak talebine temel teşkil edemeyeceği üzerine görüş bildirmektedir (Yılmaz, 2013: 75).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, 26 Kasım 1991'de Dağlık Karabağ'ın özerklik statüsünü kaldırarak bölgeyi doğrudan merkezi yönetime bağladığını açıklamıştır. Bu karar üzerine Dağlık Karabağ Ermenileri ise 10 Aralık 1991'de bağımsızlık kararı aldıklarını ilan etmiştir (Sapmaz ve Sarı, 2012: 4). 26 Şubat 1992'de Ermenilerin gerçekleştirdiği Hocalı katliamı, Dağlık Karabağ çatışmalarını savaşa dönüştüren olayların başında yer almış (Gürbüz, 2003), Hocalı saldırılarında

613 sivil öldürülmüş, 487 kişi Ermeniler tarafından rehin alınmış ve 1.275 kişi yaralanmıştır. 150 kişi ise 'ortadan kaybolmuştur' (Eyvazlı, 2017: 60).

Ayrıca Ermenilerin stratejik Lâçin koridorunu ele geçirerek Ermenistan ile Dağlık Karabağ arasında bağlantıyı sağlaması, bunun yanında Şuşa ve Hocalı gibi iki önemli noktanın Ermenilerin eline geçmesi Azerbaycan açısından sonun başlangıcı olmuştur (Özçelik, 2015: 348). Ermeniler, 1993-1994 döneminde Dağlık Karabağ'ı ve Dağlık Karabağ'ı Ermenistan'a bağlayan Azerbaycan topraklarını işgal etmişlerdir. Dağlık Karabağ'da beş (Hankenti, Ağdere, Şuşa, Hocalı, Hocaent) ve çevresinde de yedi rayon (Kelbecer, Lâçin, Kubatlı, Zengilan, Cebrail, Fuzuli, Ağdam yerleşim bölgeleri) olmak üzere toplam on iki Azerbaycan rayonu Ermenistan işgaline uğramıştır (Sapmaz ve Sarı, 2012: 4).

Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1993 yılında, Dağlık Karabağ işgalinin sona erdirilmesi konusunda 822, 853, 874 ve 884 sayılı dört karar almış, fakat Ermenistan alınan kararlara uymamıştır.

Dağlık Karabağ Akeri Durum Haritası

Kaynak: Anadolu Ajansı, Akt. Stratejik Ortak, 2020)

Ayrıca Ermenistan, uluslararası bağlayıcılığı olan kararlara riayet etmemiş olmasına rağmen herhangi bir yaptırıma maruz kalmamıştır (Aslanlı, 2020).

Mayıs 1994'te uluslararası aktörlerin ve Rusya Federasyonu'nun girişimleri ile ateşkes sağlanmış (Rehimov, 2020), bunun yanında Ermenistan, özellikle Rusya başta olmak üzere dış ülkelerden silah temin etmeye devam etmiştir. 1994-1997 yılları arasında Rusya Ermenistan'a 1 milyar dolar değerinde ağır silah satışı gerçekleştirmiştir (Kazımlı, 2018: 108).

Diplomatik Temas Girişimleri ve Minsk Grubu

Dağlık Karabağ sorununu çözüme kavuşturma amacıyla 24 Mart 1992 tarihinde kurulan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu, sorunun çözümü noktasında somut bir netice alamamıştır. 1994 yılında AGİT Minsk Grubu eş başkanlığına ABD, Rusya ve Fransa getirilmiştir. Beyaz Rusya (Belarus), Almanya, İtalya, Portekiz, Hollanda, İsveç, Finlandiya ve Türkiye ile sorunun tarafları olan Azerbaycan ve Ermenistan, Minsk Grubu'nun diğer üyeleridir (Ekici, 2017: 73).

2 Aralık 1996'da Lizbon'da toplanan AGİT Devlet Başkanları Zirvesi'nde Ermenistan haricindeki bütün üyeler Ermenistan'ın işgal ettiği Azerbaycan topraklarından çekilmesini, Dağlık Karabağ'da halkın güvenliğinin sağlanmasını ve Dağlık Karabağ'a Azerbaycan tarafından en yüksek seviyede özerklik statüsü verilmesini öngören bir planı kabul etmiştir. Söz konusu plana olumlu yaklaşan dönemin Ermenistan Devlet Başkanı Ter Petrosyan, diaspora Ermenilerinden ve ülke içindeki milliyetçi kanattan uğradığı baskılar sonucunda 5 Şubat 1998'de istifa etmiş, Petrosyan'ın yerine seçilen Robert Koçaryan'ın uzlaşmaz ve kabul edilemez tavırları çözüme yönelik somut adımların önünü kesmiştir (Aydın, 2005: 401; Kasım, 2001).

AGİT Minsk Grubu tarafından hazırlanmış olan üç teklif ve teklifin ayrıntıları şu şekildedir:

- Haziran 1997'de sunulan paket/toptan çözüm
- Ekim 1997'de sunulan aşamalı çözüm
- Kasım 1998'de sunulan ortak devlet önerisi (İbrahimov, 2002).

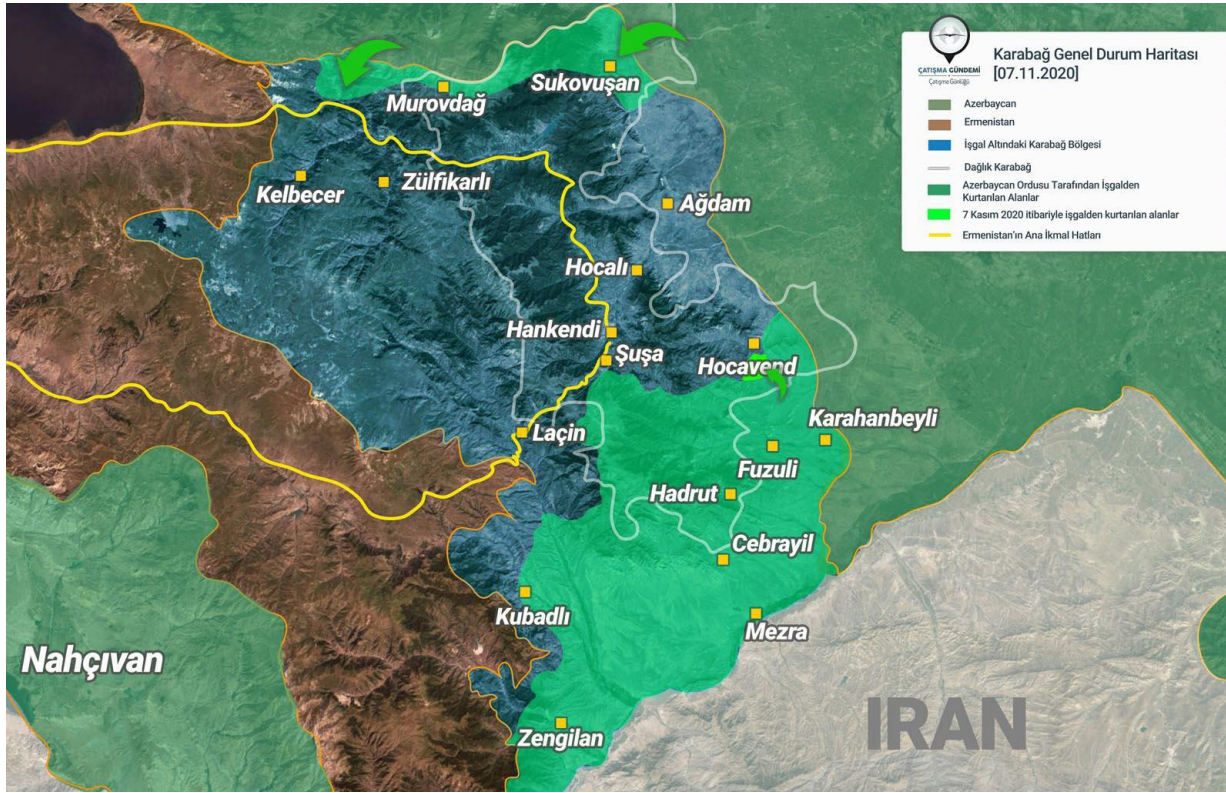
Paket veya toptan çözüm teklifi, taraflar arasında

yapılması gereken barış antlaşmasını ve Dağlık Karabağ'ın yeni statüsünü içermekteydi. Buna ek olarak; Lâçin, Şuşa ve diğer işgal edilmiş toprakların yeni durumu da bu taslak ile belirlenmekteydi. Aşamalı çözüm teklifi Dağlık Karabağ ve işgal edilen diğer bölgelerin durumunun ayrı ayrı çözüme kavuşturulmasını ve göçmenlerin nihai durumunun ne olacağını içermekteydi.

Ortak Devlet taslağında ise, bölgede bir Dağlık Karabağ Cumhuriyeti kurulması, resmi dilinin Ermenice olması ve Lâçin koridorunun durumu ile ilgili maddeler yer almıştır (Yılmaz, 2013: 85). Önerilerin ilk ikisi Ermenistan, sonuncusu ise Azerbaycan tarafından reddedilmiştir. Ermenistan tarafı çözümün yalnız Karabağ'a bağımsız devlet statüsü verilirse mümkün olabileceğini dile getirmiş, Azerbaycan ise Karabağ'a kültürel otonomi hakkı verilmesinin ötesinde bir çözümün olamayacağını vurgulamıştır (İbrahimov, 2002).

Haydar Aliyev ve Robert Koçaryan 1999 yılı Temmuz ayından 2000 yılı sonuna kadar 13 kez Karabağ Sorunu'nun baş başa görüşmüş, ancak çözüm konusunda bir ilerleme sağlanamamıştır.

1999 yılından itibaren ABD'nin öncülüğünde Cumhurbaşkanlarının doğrudan görüşmeleri sağlanmış, AGİT Minsk Grubu bu girişimi desteklediğini beyan etmiştir. Haydar Aliyev ve Robert Koçaryan 1999 yılı Temmuz ayından 2000 yılı sonuna kadar 13 kez Karabağ Sorunu'nun baş başa görüşmüş, ancak çözüm konusunda bir ilerleme sağlanamamıştır (Allahverdiyev, 2010: 121). 2001 yılı Nisan ayında dönemin ABD Başkanı Bush'un girişimiyle Aliyev ve Koçaryan bir araya gelmiş fakat AGİT Minsk Grubu'nun çalışmalarının devam etmesinin desteklenmesi konusundan başka bir uzlaşmaya varılamamıştır (Kasım, 2001). 2004, 2008 ve 2009 yılı da dâhil olmak üzere Minsk grubunun çabaları devam etmiş, fakat sorunun çözümü noktasında herhangi bir aşama kaydedilememiştir. Sonuçsuz kalan çabalar, 2016'daki 4 Gün Savaş'ına giden yolu açmıştır.

Dağlık Karabağ Geneli Durum Haritası

Kaynak: Stratejik Ortak, 2020

4 Gün Savaşı

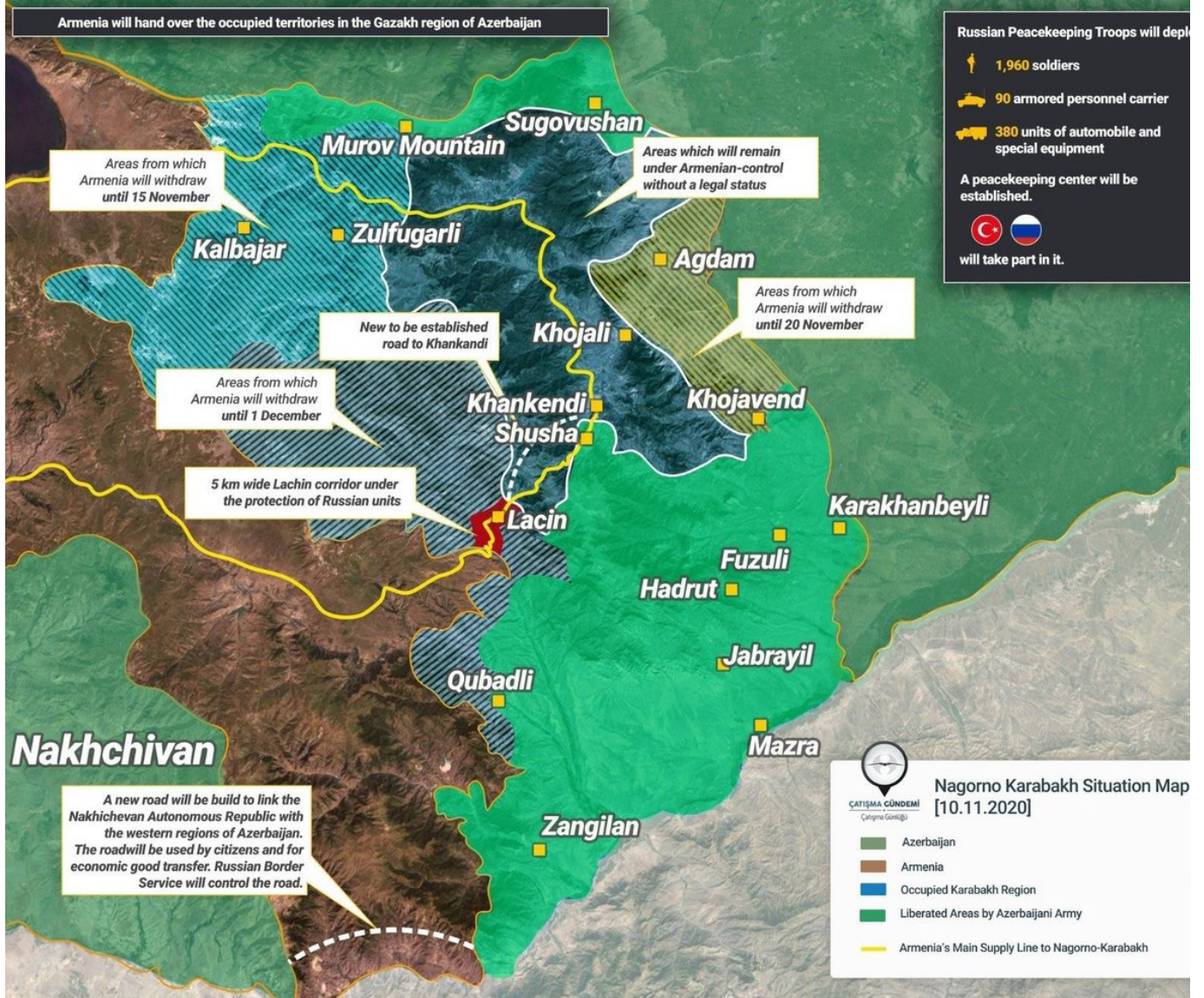
2 Nisan 2016 günü sabah erken saatlerde başlayıp 5 Nisan'da Azerbaycan ve Ermenistan Genelkurmay Başkanlarının Moskova'da imzaladıkları ateşkes anlaşmasına kadar devam eden Dağlık Karabağ'daki çatışmalar, 1994 yılında sağlanan ateşkes sonrasında meydana gelen en sıcak gelişmelerden biri olmuştur. Bu çatışma literatürde 4 Gün Savaşı olarak bilinmektedir (Tuncel, 2016a: 1). Ermenistan'ın ateşkesi bozmasıyla başlayan 4 Gün Savaşı, Karabağ meselesini uluslararası gündemde üst sıralara taşımıştır (Caferov, 2016). Çatışmalar sonrasında, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'ın kuzey ve güneyinde üçer tane stratejik öneme sahip tepeyi geri aldığı görülmüştür (Tuncel, 2016a: 2). Süreçte ABD ile AB'nin tutumu, çatışmaların durdurulması ve müzakere masasına dönülmesini belirten diplomatik açıklamalarla sınırlı olmuştur. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Başkanı Pedro

Agramunt ise, Ermeni birliklerinin işgali altındaki Azerbaycan topraklarından BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak geri çekilmesi çağrısında bulunmuştur (Caferov, 2016; Tuncel, 2016b: 318-319).

Bugünkü Çatışmaları Anlamak

27 Eylül 2020 sabahı Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarına saldırması üzerine Azerbaycan, işgal edilen topraklarını kurtarma harekâtını başlatmış, 3 Ekim'de Terter'de 1, Cebrail'de 5 ve Fuzuli'de 1 köy, 4 Ekim'de Büyük Mercanlı, Maralyan ve Şeybey köyleriyle birlikte Cebrail kenti, 5 Ekim'de ise Kelbecer kuzeyindeki sınır köyü Murovdag, Ermeni işgalinden kurtarılmıştır (Stratejik Ortak, 2020).

10 Ekim'de Moskova'da; Azerbaycan, Ermenistan ve Rusya arasındaki görüşmeler ateşkesle sonuçlanmış, ateşkes 4 maddeden oluşmuştur.

Anlaşma Sonrası Karabağ Haritası

Kaynak: Stratejik Ortak, 2020

- Ateşkes 10 Ekim saat 12.00'da başlayacak,
- Ateşkese ilişkin somut parametreler ileriki tarihlerde açıklanacak,
- Minsk Grubu'nun eş başkanları (ABD, Rusya, Fransa) başkanlığında taraflar masaya oturacak,
- Müzakere formatı değişmeyecek (Askeroğlu, 2020).

Fakat Ermenistan söz konusu ateşkesi ertesi gün bozarak Azerbaycan'ın sivil yerleşim yerlerini hedef alan füze saldırılarına başlamış, 9 sivil yaşamını yitirmiştir. 14 Ekim 2020 tarihinde; Fuzuli ilinin Karadağlı, Hatunbulak, Karakollu, Hocavend ilinin Bulutan, Melikcanlı, Kemertük, Teke, Tağaser köyleri, 15 Ekim 2020 tarihinde ise, Fuzuli ilinin Arış, Cebrail ilinin Doşulu, Hocavend ilinin Edişe, Düdükçü, Edilli, Çiraguz köyleri Azerbaycan ordusu tarafından geri alınmıştır (QHA, 2020).

17 Ekim'de Ermenistan'ın Azerbaycan'ın ikinci büyük şehri Gence'ye düzenlediği saldırı sonrası konuşan Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Fuzuli kent merkezi ile Koçahmetli, Çimen, Cuvarlı, Pirahmetli, Musabeyli, Işıklı ve Dedeli köylerinin Ermenistan'ın işgalinden kurtarıldığını açıklamıştır. Bu sayede Dağlık Karabağ dışında Ermenistan'ın işgal ettiği 7 şehirden 2'si işgalden kurtarılmıştır. 23 Ekim tarihinde Fuzuli'ye bağlı 3, Cebrail'e bağlı 4, Zengilan'a bağlı 14 yerleşim noktası Azerbaycan ordusu tarafından geri alınmıştır. Bu durumun en önemli sonucu 27 yıl aradan sonra İran sınırının tamamen Azerbaycan kontrolüne geçmesidir (Stratejik Ortak, 2020).

30 Ekim'de Azerbaycan ordusu, stratejik konumdaki Şuşa kentine 5 km kadar yaklaşmış, sözde Karabağ lideri Arayık Arutunyan, "Düşman Şuşa'nın 5 km ötesindedir, Şuşa'yı kontrol eden Artsah'ı (Karabağ'ı) kontrol eder" açıklamasında bulunmuştur. Çünkü Şuşa, Dağlık Karabağ'ın merkezi Hankendi'ye 14 km uzaklıktadır (Stratejik Ortak, 2020). 2 Kasım'da ise Cebrail kentinden 3, Zengilan'dan 2, Kubatlı'dan 3 köy daha Ermeni işgalinden kurtarılmıştır.

8 Kasım 2020 tarihinde Dağlık Karabağ'ın sözde başkenti Hankendi'nin güneyinde yer alan tarihi

Şuşa şehri 28 yıl aradan sonra Azerbaycan'ın kontrolüne geçmiş, 10 Kasım'da Ermenistan'ın yenilgiyi kabul etmesiyle birlikte bir anlaşma imzalanmıştır.

Anlaşmasının detayları şu şekildedir:

- Kelbecer 15 Kasım'da, Ağdam 20 Kasım'da, Laçın koridorunun 5 km'lik hattı hariç Laçın şehri ise 1 Aralık'ta Azerbaycan'a teslim edilecek.
- Karabağ ve Laçın'deki temas hattına 1960 asker, 90 zırhlı ve 380 araç ve özel teçhizattan oluşan Rus barış gücü konuşlanacak. 5 yıl görev yapacak olan Rus askerlerinin görev süreleri, Ermenistan ve Azerbaycan'ın kararına göre uzatılabilecek.
- Azerbaycan ile Nahçıvan arasında koridor oluşturulacak. Sınır güvenliği Rus sınır muhafızlarının kontrolünde olacak. Böylece Türkiye ile Azerbaycan kara yoluyla bağlanmış olacak (Stratejik Ortak, 2020)

27 Eylül'de başlayan ve kısa süreli ateşkes kararları olmasına karşın 10 Kasım'a kadar devam eden Azerbaycan-Ermenistan arasındaki çatışmalar sonucunda, Ermenistan işgali altındaki toprakların %20'sinden fazlası ve İran sınırı Azerbaycan'ın kontrolüne geçmiş ve Azerbaycan ordusu hiçbir ülke tarafından tanınmayan de facto Dağlık Karabağ Cumhuriyeti sınırlarına yaklaşmıştır.

Sonuç Yerine

Tarihsel olarak Türk yurdu olagelmış Karabağ bölgesi, Rus Çarlığı'nın Kafkasya bölgesini ele geçirmesiyle birlikte Ermenilerin göçüne sahne olmuş, İran ve Osmanlı topraklarından bir milyon civarında Ermeni, Karabağ ve çevresine yerleştirilmiştir. Bu göç ve iskân politikası Rusların Hıristiyan-Müslüman perspektifinden hareket etmesinden kaynaklanmış, bölgenin Hıristiyanlaştırılması amaçlanmıştır.

Ermeniler belirli bir süre vergiden muaf tutulmuş, kendilerine kamu arazileri tahsis edilmiştir. Sovyetler Birliği döneminde Sovyetlerin iç meselesi olarak görülen Dağlık Karabağ sorunu, Sovyetlerin yıkılmasıyla birlikte sıcaklığını artırarak devletlerarası bir çatışmaya dönüşmüştür.

1991'de Azerbaycan ve Ermenistan'ın bağımsızlık kazanmasının ardından Ermenistan, Karabağ üzerinde hak iddia etmeye başlamış ve Dağlık Karabağ'daki Ermeniler bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bu doğrultuda Ermenistan dâhil hiçbir ülke tarafından tanınmayan Dağlık Karabağ Cumhuriyeti kurulmuştur.

Ermenistan'ın ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin bölgedeki güvencesi ve en önemli destekçisi Rusya Federasyonu olmuştur. Siyasi ve diplomatik arenada arkasında Rusya'nın olduğundan emin olan Ermenistan, gerekli silah ve maddi yardımları da yine Rusya'dan sağlamıştır.

1988-1994 arasında cereyan eden Dağlık Karabağ çatışmalarında, Ermeni güçler Azerbaycan topraklarının %20'sini işgal etmiş, 1 milyon Türkün mülteci durumuna düşmesine neden olmuş ve 20 bin civarında sivil katletmişlerdir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, dört farklı yaptırım kararı açıklamış ve Ermenilerin Türk topraklarından çekilmesini istemiştir. Fakat Ermeni tarafı söz konusu karara uymamıştır.

Tüm bu gelişmeler üzerine AGİT Minsk Grubu meydana getirilmiş, fakat ABD, Rusya ve Fransa'nın eş başkanı olduğu grup, çatışmanın çözümlenmesi noktasında başarı sağlayamamıştır. Hatta Rusya'nın Ermenilere olan desteği ve Fransa'daki Ermeni diasporası Azerbaycan'ın tecrit edilmiş bir duruma getirilmesi noktasında çaba göstermişlerdir.

Azerbaycan'ın politik ve askeri sahada güçlenmeye başlaması, Ermeni direncinin kırılmasına ve Ermenistan'ın arkasındaki dış devlet desteğinin azalmasına neden olmuştur. 27 Eylül'den itibaren başlayan Azerbaycan'ın meşru müdafaa girişiminin neticeleri, söz konusu gelişmelerin yaşanmasını beraberinde getirmiş, Azerbaycan, uluslararası hukuka göre kendi topraklarının %20'sinden fazlasını işgalden kurtarmıştır. Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan savaşta en dikkat çekici husus Rusya Federasyonu'nun tutumu olmuştur.

Rusya şimdiye kadar, önceki yıllardaki tepkisine kıyasla sessiz kalmış, Rusya lideri Putin, Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan'a ait olduğu yönünde görüşlerde bulunmuştur (Kemaloğlu, 2020). Bu doğrultuda Rusya'nın Ermenistan'a koşulsuz ve kesintisiz destek vereceğine ilişkin söylemler geçersiz hale gelmiştir (Asker, 2020).

Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı herhangi bir savaşta galip gelme şansının olmadığı da kesin bir şekilde doğrulanmıştır. Azerbaycan devleti ve toplumu, hep baskı altında kalan, yalnızlığa itilmiş devlet ve toplum imajından kurtulmuştur. Halkın moral ve motivasyonu yükselmiş, kendi gücüne olan inancı tazelenmiştir.

Azerbaycan ordusu gerek silah, mühimmat ve teknolojik donanım gerekse savaş kabiliyeti bakımından Kafkasların en güçlü ordusu olduğunu doğrulamıştır (Asker, 2020). Uluslararası hukuk ve etik kurallarına göre Azerbaycan, BM Güvenlik Konseyi'ne bilgi vermek suretiyle ve sadece Ermenistan işgali altında bulunan topraklarını kurtarmak amacıyla kuvvet kullanma hakkına sahiptir ve bugün de bu hakkını yerine getirmiştir (Aslanlı, 2003).

Azerbaycan devleti ve toplumu, hep baskı altında kalan, yalnızlığa itilmiş devlet ve toplum imajından kurtulmuştur. Halkın moral ve motivasyonu yükselmiş, kendi gücüne olan inancı tazelenmiştir.

Kaynakça

Allahverdiyev, T. (2010), *Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Karabağ Sorunu, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.*

Aras, O. N., Dedeyev, B., Yılmaz, R., İbayev, V. (2008), *Karabağ Savaşı: Siyasi-Hukuki-Ekonomik Analiz, Bakü: Kafkasya Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.*

Asker, A. (2020), *İşgalin Kırılma Noktası veya Yalancı Ateşkesin Sonu: Eylül 2020 Azerbaycan-Ermenistan Savaşını Geniş Tablodan Okumak, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 30.09.2020, https://www.sde.org.tr (Erişim 05.11.2020).*

Askeroğlu, S. (2020), *Dağlık Karabağ'daki Kırılan Ateşkesin Geleceği, İran Araştırmaları Merkezi, 15.10.2020, https://iramcenter.org/daglik-karabagdaki-kirilgan-ateskesin-gelecegi/?send_cookie_permissions=OK (Erişim 05.11.2020).*

Aslanlı, A. (2001), *Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu, Avrasya Dosyası (Azerbaycan Özel), 7(1): 393-430.*

Aslanlı, A. (2003), *Ermenistan'ın Azerbaycan Topraklarını işgal Sorununun Hukuki Boyutu: Azerbaycan'ın Meşru Müdafaa Hakkı Devam Ediyor Mu?, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, (9), http://www.eraren.org (Erişim 02.11.2020).*

Aslanlı, A. (2020), *AGİT Minsk Grubu Nasıl Oluşturdu, Ne İşe Yaradı?, Anadolu Ajansı, 16.10.2020, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/-agit-minsk-grubu-nasil-olustu-ne-ise-yaradi/2008339 (Erişim 05.11.2020).*

Aydın, M. (2005), *Dağlık (Yükarı) Karabağ Sorunu, Ed. Baskın Oran, içinde Türk Dış Politikası (Cilt: 2), İstanbul: İletişim Yayınları.*

Caferov, N. (2016), *"4 Gün Savaşı" ve Bölgesel Dengeler, Deutsche Welle Türkçe, 06.04.2016, https://www.dw.com/tr/4-g%C3%BCn-sava%C5%9F%C4%B1-ve-b%C3%B6lgesel-dengeler/a-19168839 (Erişim 05.11.2020).*

Ekici, Y. (2017), *Azerbaycan ve Ermenistan Arasında Bitmeyen Dağlık Karabağ Sorunu, VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 2(1): 62-77.*

Eyvazlı, E. (2017), *Türk Basımında Dağlık Karabağ Sorunu: Milliyet, Hürriyet, Sabah Gazeteleri Örneği, Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, IV(1): 57-74.*

Gürbüz, V. M. (2003), *Dağlık Karabağ Sorunu ve Azerbaycan Politikaları 1988-1994, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, (10), http://www.eraren.org (Erişim 03.11.2020).*

Gürel, Ş. S. (1992), *Karabağ Sorunu Üzerine Bir Not, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1): 181-185.*

İbrahimov, R. (2002), *Dağlık Karabağ Sözde Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığının Tanınması Durumunda, Uluslararası Ortamda Ortaya Çıkabilecek Sorunlar, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, (6), http://www.eraren.org (Erişim 02.11.2020).*

Kasım, K. (2001), *Başlangıcından Barış Sürecine Dağlık Karabağ Çatışması, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, (2),*

http://www.eraren.org (Erişim 03.11.2020).

Kazımlı, E. (2018), *Azerbaycan'ın Jeopolitik Konumu ve Karabağ Sorunu, (Ed. O. Orhan), içinde Karadeniz ve Kafkaslar: Riskler ve Fırsatlar, İstanbul: TASAM Yayınları, 101-112.*

Kemaloğlu, İ. (2020), *Rusya'nın Dağlık Karabağ Tavrı Nasıl Okunmalı?, Anadolu Ajansı, 07.10.2020, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/rusya-nin-daglik-karabag-tavri-nasil-okunmali/1998747 (Erişim 05.11.2020).*

Kuduban, Ş. D. A. ve Kaya, M. (2018), *Karabağ Sorununa Uluslararası Güçlerin Yaklaşımları Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 7(21): 923-949.*

Özçelik, S. (2015), *Dağlık Karabağ Çatışması Analizi ve Barış Süreci, Yeni Türkiye Dergisi (Kafkaslar Özel Sayısı), (77): 346-354.*

Özyılmaz, E. V. (2013), *Geçmişten Günümüze Dağlık Karabağ, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2): 191-208.*

QHA. (2020), *İşte Ermenistan'ın Karabağ'daki Çaresizliğinin Resmî!, Qırım Haber Ajansı, 19.10.2020, https://qha.com.tr/haberler/iste-ermenistan-in-karabag-daki-caresizliginin-resmi-genc-yasli-demedden-herkesi-askere-aldilar/262748 (Erişim 05.11.2020).*

Rehimov, R. (2020), *Dağlık Karabağ'daki İşgale Son Verilmesini Öngören BMGK Kararları Uygulanmıyor, Anadolu Ajansı, 29.09.2020, https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/daglik-karabagdaki-isgale-son-verilmesini-ongoren-bmgk-kararlari-uygulanmiyor/1989110 (Erişim 04.11.2020).*

Sapmaz, A. ve Sarı, G. (2012), *Dağlık Karabağ Sorununda Azerbaycan Tarafından Kuvvet Kullanım Olasılığının Analizi, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 8(15): 1-31.*

Stratejik Ortak. (2020), *Dağlık Karabağ Son Durum Haritası, 03.11.2020, https://www.stratejiktortak.com/2020/11/karabag-son-durum-haritasi.html (Erişim 05.11.2020).*

Tuncel, T. K. (2016a), *Karabağ'da Yaşanan 4 Gün Savaşının Kısa Bir Değerlendirmesi, Avrasya İncelemeleri Merkezi, (21): 1-6.*

Tuncel, T. K. (2016b), *Güney Kafkasya'da 2-5 Nisan 2016'da Yaşanan 4 Gün Savaşı, Ermeni Araştırmaları, (53): 301-338.*

Yıldırım, D. ve Özönder, M. C. (1991), *Karabağ Dosyası, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.*

Yılmaz, R. (2013), *Kafkasya'da Çözilemeyen Kördüğüm: Dağlık Karabağ Sorunu, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, 2(1): 71-90.*

Yılmazçelik, İ. ve Özdem, A. G. (2013), *İşgal Altındaki Türk Yurdu Karabağ, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, IX (2): 1-30.*

Yiğit, S. ve Gülbiten, G. (2017), *Rusya'nın Güney Kafkas Dış Politikası: Dağlık Karabağ ve Hazar Denizi, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 5(2): 1-30.*

